

REFERENCES

1. Belova Y.S. "Talent of child: define, understand and support": educational-methodical supply / Y.S. Belova. – M.: Moscow psychology-social institute: "Flinta", 2004. – 144 p.
2. Burmenskaya G.V., Slutzhkiy V.M. Talented children / Edited by G.V. Burmenskaya, V.M. Slutzhkiy. – M.: Progress, 1991. – 380 p.
3. Dorovskoy A.I. 100 advices of child gift improvement / A.I. Dorovskoy. – M.: Russian pedagogical agency, 1997. – 154 p.
4. Mitin A. Authority relationships with talented children / A. Mitin // Management of staff, 2000. – P. 15-19.
5. Savenkov A. I. Child talent: the development by means Art / A. I. Savenkov. – M.: Pedagogical Society of Russia, 2006. – 220 p.
6. Teslenko V., Ulfimov V. Development of schoolchildren giftedness / V. Teslenko, V. Ulfimov // Educational way, 1999. – P. 30-31.
7. Ushakova D. V. Psychology of talent: from theory to practice / D. V. Ushakova. – M.: "PER-SE", 2000. – 80 p.
8. Hutorskoy A. V. Development of schoolchildren giftedness: method of effective training : Supply for the teacher / A. V. Hutorskoy. – M.: VLADOS, 2000. – 320 p.

Ю. В. Тодорцева

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАБОТЫ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ

Статья раскрывает основные направления в работе социального педагога с одаренными детьми в системе нетрадиционного развивающего образования.

Ключові слова: проблематика одаренности, одаренные дети, сферы одаренности детей, специфика работы социального педагога с одаренными детьми.

Yu. V. Todortseva

MAIN STRATEGIES OF SOCIAL PEDAGOGUE'S WORK WITH TALENTED CHILDREN

The article presents a broad spectrum of the main strategies of social pedagogue's work with talented children in the system of untraditional and developed education. Early recognition, training and upbringing of gifted and talented children is one of the main tasks in refinement of educational system. However, insufficient psychological level of pedagogists' preparation to the work with children who have unusual behavior and thinking causes inadequate estimation of personal traits and all their activity. The problem is in the creative thinking of gifted children that is defined as deflection from standard reaction. The main function of social pedagogue is grounded on the work with pupil's family and recognition of problems in training and development. The realization of this function is described with training course "Learn to understand each other" which was held in CO "Mosaic" in Odessa. The work with talented children is possible only in the system of innovative tendencies of developed education.

Keywords: problems of giftedness, talented children, spheres of children's giftedness, specific character of social pedagogue's work with talented children.

Подано до редакції 24.01.2014

УДК 37.091.4

Т. А. Шарошкіна

ПОГЛЯДИ К. М. ВЕНТЦЕЛЯ НА ЦІЛІСНІСТЬ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізується педагогічна діяльність К. М. Вентцеля з позиції цілісного підходу у вихованні дитини. Автор звертає увагу на характеристику аксіоми цілісного виховання особистості, на яку наголошував у своїй науково-педагогічній діяльності *Константин Миколайович Вентцель*, зокрема, індивідуальність, свобода, гармонія, добро, любов, моральність, творчість.

Ключові слова: індивідуальність, свобода, гармонія, моральність, творчість, цілісність виховання.

Актуальність дослідження. Основні завдання, поставлені перед вітчизняною освітою базуються на положенні про те, що сучасне суспільство потребує розвиненої, духовної, творчої особистості. Це визначило пріоритети нової освітньої траєкторії, спрямованої переорієнтацію педагогічної практики, основою якої стає звернення до дитини як вищої цінності, формування позитивної «Я – концепції» особистості, створення умов психологічної захищеності та емоційного комфорту, становлення дитини як суб'єкта педа-

гогічної взаємодії. Змінюється і роль педагога: його особистість покликана допомогти дитині пізнати саму себе, створити сприятливе середовище для самовизначення і самодіяльності. У цих умовах актуалізується проблема цілісності виховання.

Нині Україна закликає освітян до того, щоб будувати процес виховання на основі прогресивних концепцій і технологій, які склалися у світовій і вітчизняній теорії і практиці. В цьому процесі має віддаватися перевага пріоритетові особистості, задоволен-

ню її запитів, захисту свободи й переконань. Сучасна педагогічна думка прагне до синтезу всього цінного, що є в педагогічній спадщині, тому досвід, вивчений та переосмислений, дає можливість інакше поглянути на актуальні проблеми педагогіки, знайти шляхи їх вирішення. У зв'язку з цим видається своєчасним звернення до педагогічної спадщини К.М. Вентцеля (1857-1947) – педагога, філософа, письменника і громадського діяча, видатного теоретика вільного виховання, який проголосив культ дитини і створив «Декларацію прав дитини» в 1917 році.

До вивчення проблеми цілісності виховання зверталися вітчизняні та зарубіжні вчені XIX–XX століть: П. Горбунов – Посадов, В.В. Зеньковський, П.Ф. Каптерев, Н.І. Карєєв, К.Д. Ушинський, К.П. Яновський; К. Роджерс, Дж. Дьюї, Р. Штейнер, А. Нейлл та інші. Їх праці є найціннішим джерелом педагогічних, філософських і психологічних ідей, практичних форм застосування.

У сучасній педагогіці до вивчення зазначеної проблеми зверталися у своїх наукових працях В.А. Сластенін, Є.В. Бондаревська, Н.Б. Крилова, І.А. Колесникова, Н.Є. Щуркова, Б.Т. Лихачов, В.А. Караковський, О.В. Алмакаєва, С.А. Саяпіна, А.О. Андрюшук, Л.М. Безгубенко, А.М. Богуш.

Метою статті є аналіз педагогічної діяльності К.М. Вентцеля з позиції цілісного підходу у вихованні дитини та виділення аксіоми цілісного виховання.

Основний виклад матеріалу. Розглядаючи проблему цілісного виховання дитини у спадщині К.М. Вентцеля, нам необхідно визначити ціннісні орієнтири у вихованні дитини. Теоретичні основи концепції виховання Костянтина Миколайовича Вентцеля спиралися на ціннісні орієнтири педагогів – гуманістів (Д. Дьюї, Ж.Ж. Руссо, Л.Н. Толстой, К.Д. Ушинський та ін.), які вважали, що головною умовою виховання є виховання ставлення до людини як найвищої цінності. Розглядаючи емоційно – вольову сферу особистості, К.М. Вентцель підкреслював, що воля – це вищий рівень інтелекту, а дія – вищий рівень волі, отже, «істинно – внутрішнім», справжнім нашим «Я» є наша воля, а все, що її стосується – зовнішнє: відчуття, уявлення та поняття є або матеріалом для її діяльності, або продуктом її діяльності. З одного боку індивідум і соціум розглядаються як два невідповідних один одному фактора, з іншого боку вони поступово приходять між собою у відповідність, цей процес автор вважає розвитком і визначає його як «процес пристосування внутрішніх відносин до зовнішніх», при цьому індивідум не тільки пристосовується до даного середовища, він також впливає на створення нового середовища.

Таким чином, на думку вченого, наше індивідуальне «Я» нерозривно пов'язане з Волею, при цьому Воля, будучи аксіологічною цінністю, впливає на створення інших ціннісних орієнтирів для особистості. Говорячи про внутрішнє і зовнішнє в досвіді людини, К.М. Вентцель визначив їх «складовими частинами цілого», свідомим синтезом, який утворює вихідну точку розвитку пізнання, одночасно є кінцевою метою мислення.

Учений намагався вивести «формулу розвитку життя» з точки зору внутрішнього і зовнішнього досвіду. Він

починає будувати свій доказ з припущення, що «світ вичерпується тільки свідомістю і її різними станами». Визначивши різні рівні свідомості, автор сформулював характерну властивість самої свідомості – перехід від меншої свідомості до більшої у формі «активного синтезу». На думку філософа, активність свідомості поділяється на діючу і зберігаючу, діюча активність народжує синтез, «істинну творчість», а зберігає активність – закріплення ідей і пам'яті. Таким чином, на думку К.М. Вентцеля, творчість виникає з неперервної «діяльності синтезу», а там, де згадується діяльність як вища ступінь волі, можна зробити висновок, що свідомістю є безперервна діяльність волі, сутністю ж діяльності волі є творчий синтез. «Свідомість по самій своїй суті є сила творча, поки вона існує, доти в світ є вічно – нове і в створенні цього «нового» і полягає сутність свідомості» [5, с. 195]. Цікаве зауваження К.М. Вентцеля про те, що завдяки повторенню і закріпленню одних і тих же процесів «сила пізнання ніби звільняється від своїх старих форм для того, щоб звернутися до створення і творчості форм нових», тобто без повторення і автоматизації механізмів свідомості припинилася б творчість. Далі вчений робить висновок про те, що, якщо свідомість – це безперервна діяльність, то чим інтенсивніша дія, тим вищий рівень розвитку, на якому знаходиться свідомість, тобто свідомість прагне до досягнення найбільшої активності.

К.М. Вентцель характеризує напівсвідому діяльність людини як потяг. «Потяг – це вимога нашої природної організації, це є голос природи в нас, який владно вимагає свого задоволення» [6, с. 254], «потяг – немінуча складова частина духовного життя людини і без його сприяння не може бути приведено у виконання жодне рішення її волі». Коли наш потяг до гармонії задовольняється, з'являється почуття прекрасного, «ми насолоджуємося Краси», пошуки чудового і пошуки істини виховують в людях моральність, тобто моральність є «одним з видів краси». На думку вченого, категорія «краса» дає людині душевну радість, причому моральність, в розумінні К.М. Вентцеля, є однією з форм прагнення до чудового, це один з видів краси, основою якої є творча моральна діяльність самої людини, а не її пасивне сприймання запропоноване мистецтвом образів.

Цікавою є думка вченого про те, що моральність, входячи в естетичну область мистецтва, характеризується як пошук чудового, створення «вищої живої краси», тому моральність є формою почуття чудового і одночасно «прагненням» до створення краси. Тому стосунки між вихователем та вихованцем у процесі цілісного виховання, наполягав К.М. Вентцель, повинні базуватися на таких загальнолюдських цінностях, як краса, моральність, релігія, тобто для людини спочатку характерні такі почуття, як любов і ніжність.

У цілісному педагогічному процесі необхідно пам'ятати, що потяг має величезний вплив на вибір дитини, на розвиток її інтелектуальних здібностей, на розуміння краси, прекрасного. Яким же чином напівсвідомі діяльність людини, заснована на потягах, перетворюється на вольову дію. У зв'язку з ускладненням соціальних відносин збіль-

шується часовий проміжок між виникненням потягу і його задоволенням, отже, потрібні більш складні дії, а саме свідомо діяльність. Таким чином, вважав К.М. Вентцель, коли воля і розум займають певне місце, потяг стає «засобом для виконання вищих завдань розуму і волі» за умови єдності поставленої мети і шляхів її досягнення. Отже, закон гармонії управляє нашою вольовою діяльністю, а найбільш гармонійним для нашої волі є діяльність.

К.М.Вентцель наполягав на тому, що тільки серйозна трудова діяльність може сприяти «здоровому» розвитку дитини. Тому завдання цілісного виховання полягає у формуванні у дітей уявлення, що без корисної праці день «був чимось неповним і незакінченим».

На думку вченого, дитина – це «живий матеріал», який у своєму розвитку слідує своїм власними законами [7, с. 4]. К. М. Вентцель виділяє основний етап встановлення відносин вихователя з вихованцем – це збереження довіри дітей, тобто у виправданні тих сподівань, які дитина покладає на освітній заклад, вступаючи до нього. Вихователь, на думку автора, «повинен дізнатися святі надії, що живуть в серці дитини», його потреби і прагнення і тільки тоді дитина відчує себе вільною, і тільки тоді педагогічний процес стане привабливим для дорослих і дітей. Педагог вважав, що одного «проникнення симпатією» до дитини не достатньо для встановлення особистісних відносин вихователя і вихованця, що мають значення для даної конкретної дитини. Необхідно постійне і безперервне спостереження над виявленням почуттів. Спостереження повинно допомогти дорослому проникнути у внутрішній світ дитини, дати ключ до розуміння духовного світу і здібностей дитини, осмисленню рівня впливу соціального середовища.

К.М. Вентцель, визнаючи загальнолюдські цінності як основу для побудови цілісного процесу виховання, закликав застосувати педагогічний такт у виховання моральності і релігії. Моральність і релігія, на думку вченого, настільки крихіткі, що одне фальшиве слово або один необережний вчинок може зруйнувати всі наші зусилля. Якщо в сім'ї дитина сама оцінює свої вчинки відповідно до прикладів, запропонованих батьками та займається самовихованням, то в освітній установі діяльність спрямована на моральне і релігійне виховання є цілеспрямованою і обов'язковою. К.М. Вентцель вважав, що моральне виховання в тому вигляді, в якому воно пропонується – безперспективне. Не можна навчити ні моральності, ні релігії, справжня моральність і релігія можуть бути тільки «продуктом самостійної внутрішньої творчої роботи».

Кінцевим результатом встановлення гармонії є моральна воля, яка, в свою чергу, веде до «найбільшої гармонії». Відзначаючи цінність сім'ї, К.М. Вентцель підкреслював, що вільна школа або дитячий садок повинні бути сімей-

ними, в яких нарівні з педагогами беруть участь і батьки. Під сімейною школою тут малася на увазі така школа, яка була б «вільною асоціацією батьків і яка зберігає характер сімейного життя», тобто б в ній «немає сухості і офіційності так званих громадських шкіл» [8, с.64]. Педагоги і батьки зможуть доповнити один одного і «скласти гармонійне ціле» у вихованні дітей, вироблять єдиний підхід до розвитку дитини. Ніщо, на думку вченого, не діє так «благодійно на дитину», як приклад життя тих людей, яких він любить, тобто батька і матері. Сім'ю можна сприймати двояко: як ізольовану замкнуту систему і як частину цілого «створеного людством». І якщо загальнолюдські інтереси проникають в життя сім'ї, то тільки така сім'я має виховне значення в «моральному відношенні», тому що активна позиція батьків і найближчих вихователів пробуджує інтерес дитини до самого життя і виховує ту внутрішню моральність, яка змушує дитину свідомо «встояти проти спокусу життя». «Без цієї умови всі слова про моральне виховання звучатимуть тільки насмішкою і злою іронією» [9, с.33].

Філософські та етичні погляди К.М. Вентцеля лягли в основу його поглядів про цілісність у вихованні. Цілісність у вихованні, на його думку, повинна допомогти дитині стати «людиною, розум, почуття і воля якої вільні», тобто людиною, яка вільна від впливу авторитету, самостійно виробляє власний світогляд, керується вільною волею і дає свободу прояву своїх почуттів; людиною гармонійною; людиною моральною; людиною, що зуміла поєднати в собі високий розвиток своєї індивідуальності і «здатність жити в спілкуванні з іншими людьми»; людиною, що «любить життя у всіх його проявах».

Не можна забувати, писав К.М. Вентцель, що час, проведений у виховному закладі, не заповнює весь день дитини, не можна ізолювати дитину від життя і не можна позбавляти її радості спілкування з навколишнім світом, неможливо створити за межами виховного закладу ідеальне середовище для її розвитку, тому, базуючись на загальнолюдських цінностях, виховні відносини повинні сприяти наданню дитині великого матеріалу в області аксіологічних знань, які допоможуть надалі сформуванню дитині власний апарат тих моральних і етичних понять, якими вона буде керуватися у своєму житті.

Таким чином, К.М. Вентцель бачив людину творцем життя і не мислив її поза сферою гармонії, волі, моральності, які є внутрішніми основами людини, закладеними в ній як головний закон життя.

К.М. Вентцель вибудовував свою педагогічну діяльність з позиції цілісного підходу у вихованні та стверджував індивідуальність, свободу, гармонію, моральність, творчість, добро, любов аксіоми цілісного виховання особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крылова Н.Б. Очерки понимающей педагогики: книга для молодого педагога, ищущего альтернативные пути в педагогике / Н.Б.Крылова, Е.А. Александрова. – М.: Народное образование. - 2003. – 441 с.
2. Щуркова Н. Воспитание в режиме повседневной

жизни / Н. Щуркова // Воспитание школьников. – 2007. – № 7. - С. 17–23.

3. Лихачев Б.Т. Введение в теорию и историю воспитательных ценностей / Б.Т. Лихачев. – Самара. – 1999. – 201 с.

4. Разбегаева Л.П. Теория и практика гуманитарного образования: 13.00.01: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Л.П. Разбегаева. – Волгоград, – 2001. – 48 с.

5. Вентцель К.Н. Формула развития жизни / Вентцель К.Н. // Этика и педагогика творческой личности (проблемы нравственности и воспитания в свете теории свободного воспитания), Т.1. – М.: 1911, – С. 103–243.

6. Вентцель К.Н. О высшем принципе нравственности / К.Н. Вентцель // Этика и педагогика творческой личности (проблемы нравственности и воспитания в свете теории свободного воспитания). Т.1. – М.: 1911. – С. 244–317.

REFERENCES

1. Krylova N. B. Essay on Comprehending Pedagogics: Book for a Young Pedagogue Seeking for Alternative Ways in Pedagogics / N. B. Krylova, E. A. Alexandrova. – M.: Public Education. - 2003. – 441 p.

2. Schurkova N. Education under the Circumstances of an Every-Day Life / N. Schurkova // Pupils' Education. – 2007. – № 7. – P. 17–23.

3. Likhachev B. T. Introduction to a Theory and History of Educational Values / B. T. Likhachev. – Samara. – 1999. – 201 p.

4. Razbegaeva L. P. Theory and Practice of the Humanitarian Education: 13.00.01: Synopsis of Dr. of Pedagog. S. Diss. / L. P. Razbegaeva. Volgograd. – 2001. – 48 p.

5. Ventzel K. N. Life Development Formula / Ventzel K. N. // Ethics and Pedagogics of a Creative Person (Problems of

7. Вентцель К.Н. Теория свободного воспитания и идеальный детский сад. Издание 4, вновь исправленное и дополненное / К.Н. Вентцель. – Пб.: Книгоиздательство «Голос труда». – 1923. – 102 с.

8. Вентцель К.Н. Идеальная школа будущего и способы ее осуществления / К.Н. Вентцель // Свободное воспитание. – 1908 - 1909. – № 8.- С. 1–28.

9. Вентцель К.Н. Среда как фактор нравственного воспитания / К.Н. Вентцель // Образование. – 1900.-№1. – С.19–36.

Morality and Education in a Context of Free Education Theory) V.1. – M.: 1911, – P. 103–243.

6. Ventzel K. N. About the Supreme Moral Principle / K. N. Ventzel // Ethics and Pedagogics of a Creative Person (Problems of Morality and Education in a Context of Free Education Theory). V.1. – M.: 1911. – P. 244–317.

7. Ventzel K. N. Free Education Theory and an Ideal Kindergarten. Edition 4, corrected and supplemented / K. N. Ventzel. – S.-P.: Publishing house «Golost truda». – 1923. – 102 p.

8. Ventzel K. N. An Ideal School of Future and Means of Its Realization / K. N. Ventzel // Free Education. – 1908 - 1909. – № 8.- P. 1–28.

9. Ventzel K. N. Environment as a Moral Education Factor / K. N. Ventzel // Education. – 1900.-№1. – P.19–36.

Т. А. Шарошкина

ВЗГЛЯДЫ К. М. ВЕНТЦЕЛЯ НА ЦЕЛОСНОСТЬ ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье анализируется педагогическая деятельность К.Н.Вентцеля с позиции целостного подхода в воспитании ребенка. Автором обращается внимание на характеристику аксиомы целостного воспитания личности, на которую указывал в своей научно-педагогической деятельности Константин Николаевич Вентцель, в частности, индивидуальность, свобода, гармония, нравственность, творчество, добро, любовь.

Ключевые слова: индивидуальность, свобода, гармония, нравственность, творчество, целостность воспитания.

T. A. Sharoshkina

VIEWS OF K.M.VENTZSEL ON THE INTEGRITY OF THE CHARACTER EDUCATION

The article analyses the pedagogical activity of K.V. Ventzel from the position of integral approach of child's education. It is stated that despite considerable number of scientific sources dedicated to the research of Ventzel's scientific and pedagogical heritage, specific research dedicated to the studying of the problem of integral education in the pedagogical conception of the teacher-scholar is not revealed for the moment. Special attention of the author is paid to the characteristic of the axiom of the integral character education, which was emphasized by Konstantin Mykolayovych Ventzel in his scientific and pedagogical activities, in particular individuality, freedom, harmony, morality, creativity, welfare, love. In the article the philosophic and ethic views of Konstantin Mykolayovych Ventzel, that form the basis of his views on the integrity in education, are traced. The conducted analysis of the scientific sources gave an opportunity to estimate that the integrity of education, according to K. M. Ventzel, must help a child to become "a person with free feelings and will", i.e. a person, who is free from the influence of the authority; forms his/her outlook independently; is motivated by free will and demonstrates his/her feelings freely; a harmonious person, a moral person, a person who could combine high development of individuality and "the ability to live in communication with other people", a person who "loves life in all of its aspects".

Keywords: personality, freedom, harmony, morality, creativity, integrity of upbringing.

Подано до редакції 24.01.2014